

ANNELERİN ÇOCUKLARINA YÖNELİK İSTİSMAR-İHMAL DAVRANIŞLARI VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Abuse-Neglect Behaviors of Mothers for Their Children and Factors That Affect

Zehra Çalışkan¹(0000-0002-4726-5052), Derya Evgin¹(0000-0002-3452-2937), Emine Musalli²(0000-0002-4555-6454), Betül Akşit³(0000-0002-0073 451X), Özlem Nur Durgun⁴(0000-0001-7884-7162), Nazlı Türe⁵(0000-0002-2691-0753)

ÖZ

GİRİŞ ve AMAÇ: Bu çalışma, annelerin çocuklarına yönelik istismar ihmal davranışları ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla kesitsel-tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

YÖNTEM ve GEREÇLER: Çalışmanın örneklemini, Kapadokya bölgesinde bulunan bir il merkezinde, Aile Sağlığı Merkezlerine herhangi bir nedenle başvuran, en az bir çocuğu olan 400 anne oluşturmuştur. Etik kurul, kurum, katılımcı onamı alınarak yapılan çalışmada; veriler anket formu ile toplanmış, tanımlayıcı istatistikler ve ki-kare testleri ile değerlendirilmiştir.

BULGULAR: Annelerin %23.8'inin 3 ve üzeri çocuğa sahip olduğu, %17'sinin çocuklarını istemeden dünyaya getirdiği, eşlerinden ve çocukluklarında anne-babalarından, fiziksel ve sözel şiddet gördüğü (sırasıyla; %2.5, %25.8; %30.8, %60.5) belirlenmiştir. Annelerin son altı ayda çocuklarına uyguladıkları cezalar gözönüne alındığında çocukların; bağırma, onu terk etmekle korkutma, tehdit etme azarlama (sırasıyla; %76.5, %30.8, %13.3) şeklinde duygusal istismara; poposuna vurma, eline vurma, sarsma silkme (sırasıyla; %47.8, %33.0, %10.5) şeklinde de fiziksel istismara maruz kaldığı saptanmıştır. Çocukların istismar ve ihmale maruz kalmalarında, anne eğitimi, çocuk sayısı, annelerin eşinden sözel şiddet, çocukluklarında da anne-babalarından fiziksel ve sözel şiddet görme durumunun etkili olduğu ($p<0.05$) belirlenmiştir. Bununla birlikte, eş veya anne/babalarından herhangi bir şiddet görmediğini ifade eden annelerin, çocuklarına bir veya birden fazla istismar eylemi (fiziksel / duygusal) uygulamış olmaları dikkat çekici bir bulgu olarak görülmektedir.

TARTIŞMA ve SONUÇ: Annelere, çocuğa yönelik yapılan istismar ve ihmal davranışlarının neler olduğu ve sonuçları hakkında bilgi verilmesi, riskli çocuk ve ailelerinin belirlenmesi, sorunların çözümü için danışmanlık hizmetlerinin verilerek destek sistemlerinin sağlanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Anne tutumları, Çocuk, Çocuk ihmali, Çocuk istismarı

¹Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Semra ve Vefa Küçük Sağlık Bilimleri Fak., Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, Nevşehir

²Çorum Devlet Hastanesi, ÇORUM

³Erciyes Üniversitesi Fevzi Mercan Çocuk Hastanesi, Çocuk Hematoloji-Onkoloji Servisi, KAYSERİ

⁴Acıbadem Hastanesi, Genel Yoğun Bakım Ünitesi, KAYSERİ

⁵Forum Yaşam Hastanesi, Yenidoğan Yoğun Bakım Ünitesi, MERSİN

Sorumlu yazar yazışma adresi:
Zehra ÇALIŞKAN. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Semra ve Vefa Küçük Sağlık Bilimleri Fak., Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, Nevşehir-Türkiye

E-mail: zcaliskan26@gmail.com

Geliş tarihi/Received: 21.08.2019

Kabul tarihi/Accepted: 05.10.2019

Yayın hakları Güncel Pediatri'ye aittir.

Güncel Pediatri 2019;17(3):387-399

ABSTRACT

INTRODUCTION: This study was conducted to determine abuse-neglect behaviors of mothers for their children and causative factors in a cross sectional-descriptive setting.

METHODS: Total 400 mothers with at least one child who applied to Family Health Centers at city center in Cappadocia region, because of any problem constituted the sample of the study. Consents of ethical committee, institute, and participants were obtained. Data was collected with a questionnaire and evaluated by using descriptive statistics and chi-square tests.

RESULTS: It is determined that 23.8% of the mothers had 3 or more children, and 17% gave birth after unintended pregnancy. Exposure to physical and verbal violence from their husbands, children, mothers, and fathers was 2.5%, 25.8%, 30.8%, and 60.5% respectively. It is found that children were exposed to some emotional abuse like shouting, threatening with leaving, scolding (76.5%, 30.8%, 13.3%, respectively); physical abuse as slapping hip and hand, shaking (47.8%, 33.0%, 10.5%, respectively). Mother education, number of children, mother's exposing to verbal abuse from their husbands or physical and verbal abuse from parents were effective on children's exposing to abuse and neglect ($p<0.05$). In addition, it is remarkable that mothers who were not exposed to any violence from their husband or parents used violence against their children at least once.

DISCUSSION and CONCLUSION: It is suggested that information about what abuse-neglect behaviors are for children and their results should be given to mothers; risky children and their families should be determined; support systems should be supplied by giving consultancy services.

Keywords: Mother attitude, Child, Child abuse, Child neglect

GİRİŞ

Yaşamın ilk gününden itibaren aile, çocukların her yönden sağlıklı büyümesi ve gelişmesi için gerekli çabayı sarfetmekten sorumludur. Ancak bazı durumlarda aileler, çocukları için bu ideal ortamı her zaman sağlayamayabilirler (1). Çocuk yetiştirmek, çok önemli ve ciddi bir 'iştir' ve çocuk yetiştirilmesi sürecinde anne baba ve eğitimcilerin rolü büyüktür. Ebeveynlerin çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda, yeterince bilgi edinmeden deneme ve yanılma yöntemiyle doğru yolu bulmaya çalışmaları, çocukların sağlıklı büyüme ve gelişmelerinde riskler oluşturabilmektedir (2). Çocuk istismarı 'çocuğa kötü bir şey yapılması' olarak, ihmal de 'çocuk için iyi olan bir şeyin yapılmaması' olarak açıklanmaktadır (3).

Çocuğa yönelik kötüye kullanım (istismar/ihmal) yaygın görülen ve travmatik sonuçlara yol açan bir problemdir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde, Çocuk Koruma Kuruluşlarına her yıl 3 milyon şüpheli kötü muamele bildirim yapıldığı, araştırıldıktan sonra bu bildirimlerin 1 milyonunun doğrulandığı vurgulanmaktadır (4). İngiltere'de her 100.000 çocuktan 2.33'ünün çocuk istismarı sonucu öldüğü belirtilmektedir (5). Ülkemizde Sofuoğlu ve arkadaşlarının (2014), 7540 öğrenciyle yaptıkları çalışmada; öğrencilerin istismar ve ihmale yönelik olumsuz çocukluk çağı deneyimleri sıklığının oldukça yüksek olduğu (%42 ile %70 arasında) belirlenmiştir (6). Başka bir çalışmada; çocukların % 73.4'ünün ev içerisinde 'en az bir' şiddet yaşantısının olduğu saptanmıştır (7). Türkiye'de çocuğa yönelik aile içi şiddet araştırmasına göre; ebeveynlerin, çocuklarının kendilerini kızdıran davranışları göstermesi durumunda, duygusal (%74) ve fiziksel (%23) şiddet yöntemlerine başvurdukları belirlenmiştir (8). 839 lise öğrencisiyle yapılan bir diğer çalışmada; öğrencilerin %15.9'u duygusal, %13.5'i fiziksel istismara maruz kaldıklarını belirtmiştir. (9). Türkiye'de yaşayan çocukların (7-18 yaş arası), aile içinde fiziksel (%45) ve duygusal (%51) istismara maruz kaldığı (10), çocukluk döneminde kötü muameleye maruz kalan annelerin, kendi çocuklarına daha fazla kötü muamelede buldukları belirlenmiştir (1).

Oldukça yaygın görülen fakat çocuk hakları kavramıyla hiç bağdaşmayan çocuk istismarı (11); çocuklarda psikolojik, davranışsal sorunlara ve gelişimsel süreçlerin aksamasına neden olmaktadır. Aynı zamanda istismarın uzun dönemdeki etkileri erişkin hale gelindiğinde ortaya çıkabilecek dramatik etkileri nedeniyle de önemlidir (12). Kötü muameleye maruz kalan çocuklarda; fiziksel, mental ve sosyal gelişim gerilikleri, depresyon, anksiyete, antisosyal davranışlar, yaşlılarıyla ilişki kuramama, utanç ve suçluluk duyma, yeme/uyku bozuklukları, suç davranışlarında artış, fiziksel saldırganlık ve cinsel davranış problemleri görülebilmektedir (12-14). Yapılan bir diğer çalışmada, ergenlerin kendine fiziksel zarar verme davranışları ve özkıyım girişimleri ile çocukluk dönemi istismar ve ihmal yaşantıları arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur (9).

Çocuk istismarı ve ihmali sektörler arası işbirliği gerektiren bir sorundur. Çocuk sağlığı ile ilgilenen hemşireler, diğer sağlık disiplinlerindeki profesyoneller, çocuk istismarı/ihmalinin tanınması ve önlenmesi konusunda önemli bir role sahiptir (11). Ülkemizde, aile içi şiddet ve çocuk istismarı

konusunda yapılmış araştırma verilerinin kısıtlı olduğu, Çocuk Hakları Komitesi sonuç gözlemlerinde, ev içi şiddet, kötü muamele dâhil her tür sömürü hakkında araştırma yapılmasının gerekliliği vurgulamaktadır (15). Buradan yola çıkarak, bu çalışmada annelerin çocuklarına yönelik istismar ihmal davranışları ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın temel problemi, annelerin çocuklarına yönelik istismar ve ihmal davranışlarının olup olmadığı ve bunları etkileyen faktörlerin neler olduğunun belirlenmesidir.

Bu doğrultuda aşağıdaki soruların cevapları aranmıştır.

- Annelerin, çocuklarına yönelik istismar ve ihmal davranışları var mıdır?
- Annelerin bazı sosyo-demografik özellikleri, çocuklarına yönelik istismar/ ihmal davranışlarını etkilemekte midir?

Çalışma sonucunda elde edilecek verilerle, sorunun çözümüne yönelik yapılacak olan stratejik müdahalelerin planlanmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca bölgeye götürülecek çocuk sağlığı hizmetlerinin etkinliğini arttırmaya yönelik veri sağlanmış olacaktır.

YÖNTEM

Araştırma kesitsel-tanımlayıcı tiptedir. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Etik Kurul izni, kurum ve katılımcı onamı alınan çalışma; Türkiye’de Kapadokya bölgesinde bulunan bir il merkezinde, 7 (yedi) ASM (Aile Sağlığı Merkezi)’ne, herhangi bir nedenle başvuran, çocuğu olan, katılımı gönüllü 400 anne ile yürütülmüştür. Veriler anket formu kullanılarak toplanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Anket Formu: Bu formda; annelerin sosyo-demografik özelliklerinin yanında, aile/eş ilişkileri, eşlerinden ve çocukluklarında anne-babalarından fiziksel/sözel şiddet görüp görmedikleri ve annelerin çocuklarına yönelik davranışlarını belirlemede çocuklarına son 6 ayda ne tür cezalar verdiklerini sorgulayan toplam 34 soru bulunmaktadır.

Annelerin çocuklarına ayda en az bir kez istismar/ihmal davranışı göstermesi, çocuğun istismar/ihmale uğraması olarak değerlendirilmiştir.

Verilerin değerlendirilmesi: Veriler bilgisayar ortamında, tanımlayıcı istatistikler ve ki-kare testleri ile değerlendirilmiş olup, $p < 0.05$ anlamlılık düzeyi olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Annelerin %59.8'inin 26-36 yaş grubunda (yaş ortalaması 29.13±5.79 yıl), %73.5'inin ev hanımı, %27.5'inin üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Annelerin %16.5'i gelirlerinin giderlerini karşılamadığını, %18'i geniş ailede yaşadığını, %23.8'i 3 ve üzeri çocuğa sahip olduğunu, %17'si çocuklarını istemeden dünyaya getirdiğini belirtmişlerdir (Tablo 1).

Tablo 1. Annelerin Tanıtıcı Özellikleri (N:400)

Yaş	Sayı	%
15-25 yaş	116	29.0
26-36 yaş	239	59.8
37 ve üzeri yaş	45	11.2
Eğitim durumu		
Okur yazar değil	9	2.2
İlkokul mezunu	86	21.5
Ortaokul mezunu	87	21.8
Lise mezunu	108	27.0
Üniversite mezunu	110	27.5
Çalışma durumu		
Çalışan	106	26.5
Çalışmayan	294	73.5
Çocuk sayısı		
1-2 çocuk	305	76.3
3 ve üzeri çocuk	95	23.8
Çocuklarını isteyerek dünyaya getirme durumu		
Evet	332	83.0
Hayır	68	17.0
Aile tipi		
Çekirdek aile	318	79.5
Geniş aile	72	18.0
Parçalanmış	10	2.5
Algılanan gelir durumu		
Gelir gidere denk	245	61.5
Gelir giderden fazla	89	22.3
Gelir gideri karşılamıyor	66	16.5

Annelerin, eşleri ve çocukluklarında anne-babalarından fiziksel ve sözel şiddet (sırasıyla, %2.5, %25.7; %30.8, %60.5) gördükleri belirlenmiştir (Tablo2).

Tablo 2. Annelerin eşleri ve çocukluklarında anne-babaları tarafından fiziksel ve sözel şiddete maruz kalma durumları (N:400)

Eş tarafından şiddete maruz kalma		
<i>Fiziksel şiddet</i>	Sayı	%
Evet	10	2.5
Hayır	390	97.5
<i>Sözel şiddet</i>		
Evet	103	25.7
Hayır	297	74.3
Çocukluklarında Anne-Babaları Tarafından Şiddete Maruz Kalma		
<i>Fiziksel şiddet</i>		
Evet	123	30.8
Hayır	277	69.2
<i>Sözel şiddet</i>		
Evet	242	60.5
Hayır	158	39.5

Annelerin son altı ay içinde çocuklarına uyguladıkları cezalar Tablo 3’de yer almaktadır. Çocuklara en çok uygulanan fiziksel istismar davranışları; elle popoya vurmak (%47.8) eline vurmak (%33) ve silkmek, sarsmak (%10.5) olarak sıralanmıştır. Duygusal istismar ve ihmal davranışları da, sırasıyla bağırarak (%76.5), onu terk etmekle korkutmak (%30.8) ve tehdit etmek (%13.3) olarak belirlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Annelerin Son 6 Ay İçerisinde Çocuklarına Uyguladıkları Cezalar (n:400)

Fiziksel istismara yönelik cezalar *	S (%)
Elle popoya vurmak	191 (47.8)
Eline vurmak	132 (33.0)
Silkmek sarsmak	42 (10.5)
Başına veya yüzüne tokat atmak	31 (7.8)
Saçını çekmek	28 (7.0)
Poposuna sopa ile vurmak	21 (5.3)
Kulağını çekmek	8 (2.0)

Duygusal istismar ve ihmale yönelik cezalar*

Bağırarak	306 (76.5)
Terk etmekle korkutmak	123 (30.8)
Tehdit etmek	53 (13.3)
Azarlamak	53 (13.3)
Küfretmek	15 (3.8)
Hastalık durumunda doktora başvurmamak	15 (3.8)
Vaktinden önce yetişkin rolü vermek	11 (2.8)
Lakap takmak	11 (2.8)
Odaya kilitlemek	9 (2.3)
Aşağılamak	8 (2.0)
Duygularının ifade edilmesini engel olma	6 (1.5)
Dalga geçmek	6 (1.5)
Evde yalnız bırakmak	5 (1.3)
İsteklerini göz ardı etme	4 (1.0)

*Birden Fazla cevap verilmiştir. Yüzdeler 'n' üzerinden değerlendirilmiştir.

Annelerin çocuklarına fiziksel istismar eylemlerini yapma durumlarında; anne eğitimi, çocuk sayısı, eşinden sözel şiddet, çocukluğunda da anne-baba tarafından fiziksel şiddet görme durumlarının etkili olduğu ($p<0.05$) belirlenmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Annelerin Bazı Özellikleri ve Çocuklarına Fiziksel İstismar Eylemleri Yapma Durumları (N:400)

Tanıtıcı özellikler	Fiziksel istismar yapma durumu								Toplam		χ^2
	Hiç yapmayan		Fiziksel istismar eylemlerinin 1'ini yapan		Fiziksel istismar eylemlerinin 2'sini yapan		3 ve daha fazla Fiziksel istismar eylemi yapan				
Anne Yaşı	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
15-25 yaş	45	38.8	35	30.2	19	16.4	17	14.6	116	100	$\chi^2= 2.396$ $p= 0.880$
26-36 yaş	84	35.1	79	33.1	47	19.7	29	12.1	239	100	
37 yaş ve üzeri	15	33.3	17	37.8	9	20.0	4	8.9	45	100	
Anne eğitimi											
İlköğretim ve altı	26	27.4	26	27.4	23	24.2	20	21.0	95	100	$\chi^2= 29.399$ $p<0.001$
Ortaokul mezunu	25	28.7	26	29.9	18	20.7	18	20.7	87	100	
Lise ve üzeri	93	42.7	79	36.2	34	15.6	12	5.5	218	100	
Çocuk sayısı											
1-2 çocuk	114	37.3	110	36.1	50	16.4	31	10.2	305	100	$\chi^2=14.397$ $p=0.002$
3 ve üzeri çocuk	30	31.6	21	22.1	25	26.3	19	20.0	95	100	
Eşinden sözel şiddet görme durumu											
Evet	7	6.8	41	39.8	27	26.2	28	27.2	103	100	$\chi^2= 15.176$ $p= 0.002$
Hayır	64	21.5	115	38.8	72	24.2	46	15.5	297	100	
Çocukluğunda anne-babalarından fiziksel şiddet görme durumu											
Evet	23	18.7	43	35.0	34	27.6	23	18.7	123	100	$\chi^2= 27.984$ $p< 0.001$
Hayır	121	43.7	88	31.8	41	14.8	27	9.7	277	100	

Eşinden sözel şiddet, çocukluklarında da anne-babasından fiziksel şiddet gören annelerin, çocuklarına daha fazla oranda, 3 ve daha fazla fiziksel istismar eyleminde buldukları saptanmıştır. Annelerin çocuk sayısı arttıkça, 2'den fazla istismar eyleminde bulunma durumlarının arttığı, eğitim durumları arttıkça da çocuklarına istismar eylemlerinin azaldığı belirlenmiştir (Tablo 4).

Annelerin çocuklarına duygusal istismar ve ihmal eylemlerini yapma durumlarında; anne eğitimi, çocuk sayısı, çocukların istenen gebelik sonucu olması, eşinden sözel şiddet görme, çocukluklarında da anne-babasından sözel ve fiziksel şiddet görme durumlarının etkili olduğu ($p<0.05$) belirlenmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Annelerin Bazı Özellikleri ve Çocuklarına Duygusal İstismar ve İhmal Eylemi Yapma Durumları

Tamtıcı özellikler	Duygusal istismar ve ihmal yapma durumu								Toplam		X ²
	Hiç yapmayan		Duygusal istismar eylemlerinin 1'ini yapan		Duygusal istismar eylemlerinin 2'sini yapan		3 ve daha fazla Duygusal istismar eylemi yapan				
Anne eğitimi	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
İlköğretim ve altı	12	12.7	25	26.3	29	30.5	29	30.5	95	100	X ² =23.966 p= 0.001
Ortaokul mezunu	15	17.3	35	40.2	17	19.5	20	23.0	87	100	
Lise ve üzeri	44	20.2	96	44.0	53	24.3	25	11.5	218	100	
Çocuk sayısı											
1-2 çocuk	57	18.7	129	42.3	71	23.3	48	15.7	305	100	X ² =10.632 p=0.014
3 ve üzeri çocuk	14	14.7	27	28.4	28	29.5	26	27.4	95	100	
Çocukların istenen gebelik sonucu olması											
Evet	62	18.7	139	41.8	77	23.2	54	16.3	332	100	X ² = 12.245 p= 0.007
Hayır	9	13.2	17	25.0	22	32.4	20	29.4	68	100	
Eşinden sözel şiddet görme durumu											
Evet	7	6.8	41	39.8	27	26.2	28	27.2	103	100	X ² = 15.176 p= 0.002
Hayır	64	21.5	115	38.7	72	24.2	46	15.5	297	100	
Çocukluğunda ailelerinden sözel şiddet görme durumu											
Evet	20	8.3	100	41.3	66	27.3	56	23.1	242	100	X ² = 40.610 p< 0.001
Hayır	51	32.3	56	35.4	33	20.9	18	11.4	158	100	
Çocukluğunda ailelerinden fiziksel şiddet görme durumu											
Evet	6	4.9	46	37.4	30	24.4	41	33.3	123	100	X ² = 37.831 p< 0.001
Hayır	65	23.5	110	39.7	69	24.9	33	11.9	277	100	

Bununla birlikte, çocuklarının istendik gebelik sonucu olduğunu, eş veya anne/babalarından herhangi bir şiddet görmediğini ifade eden annelerin de, çocuklarına bir veya birden fazla istismar eylemi (fiziksel / duygusal) uygulamış olmaları dikkat çekici bir bulgu olarak görülmektedir (Tablo 4, Tablo 5).

TARTIŞMA

Bu araştırmada, annelerin belirttiğine göre; çocukların istismar/ihmal davranışlarına maruz kaldığı, en çok uygulanan fiziksel istismar davranışlarının; elle popoya vurmak (%47.8) eline vurmak (%33), duygusal istismar/ihmal davranışlarının da, bağırarak (%76.5) ve onu terk etmekle korkutmak (%30.8) olduğu bulunmuştur (Tablo 3).

Konu ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında (8, 15-17); çocuklara uygulanan fiziksel/duygusal istismarın toplumumuzda oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Çalışma sonuçları literatürle benzer bulunmuştur. Bu durumun çocuğa iyi bir terbiye vermek/egitmek için gerekirse fiziksel şiddet uygulanmasının gerektiğine yönelik toplumsal kabul gören inanıştan kaynaklandığı düşünülmektedir. Bilimsel verilere göre; fiziksel ya da duygusal şiddet kullanarak yapılan eğitimin, iyi bir eğitim yöntemi olmadığı vurgulanmaktadır (17). Çünkü bu tür eğitimin, kişilerde dış güdümlü otoriteyi geliştirdiği, çocukların iç dünyalarında öfke ve haksızlığa uğramış olma duygusunu arttırdığı, yetişkin olup güçlendiğinde ise güçsüzken maruz kaldığı şiddetin benzerini kendinden zayıf olanlara uyguladığı bilinmektedir (17). Ebeveynler yaygın uygulanan ve toplumca kanıksanmış bazı tutumların çocuğa zarar verdiğini fark etmeyebilirler. Nitekim yapılan bir çalışmada (8); duygusal şiddete başvuran ebeveynlerin çoğunun, bu yöntemlerin çocuğa zarar vermediğini düşündükleri belirtilmiştir. O nedenle annelerin, çocuklarını disiplin etme yöntemleri konusunda farkındalıklarını arttırmak için yardım ve desteğe gereksinim duydukları söylenebilir.

Dünyada ve ülkemizde uygulanan olumlu anne-babalık eğitimleri; çocuk ve anne-baba arasında pozitif bir ilişkinin oluşturulmasını, problemleri davranışların yönetimi için ebeveynlere beceri kazandırılmasını, pozitif anne-babalık becerilerinin desteklenmesi/geliştirilmesini hedeflemektedir. Yapılan çalışmalarda; bu eğitimlerin ebeveynler ve çocuk ruh sağlığı üzerine olumlu etkilerinin olduğu, ebeveynlerin streslerini azaltmada ve çocuklara kötü muameleyi önleme konusunda etkili olduğu belirlenmiştir (18, 19). Ayrıca ailelere yapılan ev ziyaretlerinin de çocukların güvenliği ve ideal gelişimi açısından istismarı önlemede etkili ve önleyici bir müdahale olduğu görüşü savunulmaktadır (20).

Bu çalışmada, çocukların istismar ve ihmale maruz kalmalarında, anne eğitimi, ailedeki çocuk sayısı, annelerin eşinden (sözel), çocukluklarında da anne-babalarından (fiziksel/sözel) şiddet görme durumlarının etkili olduğu belirlenmiştir. Diğer çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada, anneler çocuklarına yönelik istismar/ihmal davranışlarını hiç yapmayan, istismar eylemlerinin 1'ini,2'sini 3 ve daha fazlasını yapanlar olarak gruplandırılmıştır. Buna göre eşinden sözel şiddet, çocukluklarında da anne-babasından fiziksel şiddet gören annelerin, çocuklarına daha fazla oranda, 3 ve daha fazla fiziksel istismar eyleminde buldukları saptanmıştır (Tablo4).

Şiddet öğrenilebilir bir davranıştır. Öğrenme kaynağı da ilk olarak, bireyin doğup, büyüdüğü yetiştiği ailesidir. Rol model alma ve özdeşim yoluyla, şiddetin strese yönelik kabul edilebilir bir tepki olarak öğrenildiği, öğrenilen bu davranışların pekiştirilip, taklit edilerek nesillere aktarıldığı belirtilir (21).

Yapılan çalışmalarda, çocuklukta kötü muameleye maruz kalan annelerin kendi çocuklarına daha fazla kötü muamelede buldukları belirlenmiştir (1, 22). Benzer şekilde istismar uygulayan ebeveynlerin %10-40'ının çocukluklarında fiziksel istismar öyküsü olduğu bulunmuştur (12). Bu çalışmanın bulguları literatürle benzerdir. Bu sonuç annelerin ailelerinden öğrendiği disiplin yöntemlerini kendi çocuklarına da uyguladıklarını göstermektedir.

Bununla birlikte bu çalışmada, çocukluklarında anne-babalarından fiziksel/sözel şiddet görmediklerini ifade eden annelerin de, hiç de azımsanmayacak oranlarda çocuklarına fiziksel/duygusal istismar eylemlerinde bulunmaları dikkat çekici bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Tablo 4, Tablo 5). Bu durumun nedeni çocuk yetiştirmede kültürel olarak toplumun kabul gördüğü tutumların, disiplin yöntemi olarak halen kanıksanmış olmasından kaynaklanabilir.

Eşler arası şiddet ve çocuk istismarının birlikte görülme oranının yüksek olması nedeniyle çocuklara karşı şiddetin taranmasında, eşler arasındaki şiddetin varlığının da sorgulanması gerektiği vurgulanmaktadır (4). Amerikan Pediatri Akademisi (APA), çocuk istismarını önlemenin en etkili yollarından birinin kadınların hırpalanmasının önüne geçilmesi olduğunu savunmaktadır (4). Çalışmada, yapılan diğer çalışmalarla uyumlu olarak (23, 24), annelerin eşinden fiziksel /sözel şiddet görme durumunun çocuklarına fiziksel/duygusal istismar davranışı göstermesinde etkili olduğu belirlenmiştir.

Anne eğitimi, çocuklara yönelik istismar/ihmal davranışlarında önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde yapılan bir çalışmada; eğitim düzeyi düşük olan annelerin, çocuğa yönelik ihmal indeksi ortalamalarının yüksek olduğu, ebeveynlerin eğitim seviyesi arttıkça çocuğa yönelik fiziksel/duygusal şiddetin azaldığı belirlenmiştir (8). Yapılan diğer çalışmalarda da bu çalışmanın bulgularıyla benzer şekilde, eğitim düzeyi düşük annelerin çocukları daha fazla oranda istismar/ihmale maruz kalmaktadır (24, 25).

Çocukların istismar/ihmalinde risk etkenlerinden bir diğeri, çocuğun istenmeyen gebelik sonucu olması ve ailenin çocuk sayısının fazla olmasıdır. Bu çalışmanın bulgularıyla benzer şekilde, Güler ve ark (23), Altıparmak ve ark (24) yapmış oldukları çalışmalarda, annelerin çocuk sayısı arttıkça, çocuklarına daha fazla oranda istismar/ihmal davranışlarında buldukları belirlenmiştir. Bu sonuç çocuk sayısının artmasıyla birlikte annenin yükünün artması ve çocuklarına karşı sabır ve toleransın azalmasıyla ilişkilendirilebilir.

Tüm bu sonuçlar, ülkemizde çocuğa yönelik istismar/ihmal davranışlarının hala yüksek oranlarda olduğunu ve aslında bu durumun bir halk sağlığı sorunu olduğunu göstermektedir (14).

Araştırmanın kısıtlılıkları

Bu çalışma;

- Kapadokya bölgesinde bulunan bir il merkezindeki, 7 Aile sağlığı merkezine herhangi bir nedenle başvuran, çocuğu olan annelerle sınırlıdır.
- Araştırma, annelerin kişisel değerlendirmeye dayalı olan anket formuna verdikleri cevaplar ile kısıtlıdır.

- Ayrıca, çalışmada veri toplama aracı olarak anket formunun yanında, ölçek (Çocuk İstismarı Anketi (WorldSAFE Questionnaire vb) veya ölçeklerden referans alınan sorulara da yer verilmesi daha kapsamlı veri elde edilmesine katkı sağlayabilirdi. Ancak bu çalışmada annelerin çocuk istismar ve ihmaline yönelik kendi çocuklukları ile ilgili deneyimleri ve çocuklarına yönelik davranışları onlara verdikleri cezalar sorgulanmıştır. Bu yönüyle araştırmanın kısıtlılığı olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç ve Öneriler: Çocukların istismar/ihmaline neden olan çocuğa, kültüre ve aileye ait pek çok risk faktörü bulunmaktadır. Ancak çocuğun bakımı ve korunması ailenin öncelikli sorumlulukları arasında yer almaktadır.

Annelere, çocuk yetiştirmede doğru disiplin yöntemleri, çocuğa yönelik yapılan istismar ve ihmal davranışlarının neler olduğu ve sonuçlarına yönelik farkındalıklarını artırma noktasında düzenli aralıklarla eğitim ve danışmanlık verilmesi,

Eğitim düzeyi düşük, çok çocuklu, sosyoekonomik durumu kötü ve aile içi şiddet öyküsü olan ailelerdeki çocukların, istismar/ihmal açısından riskli kabul edilerek bu ailelerin ev ziyaretleri yoluyla takip edilmesi, sorunların çözümü için kurumlar arası işbirliğinin sağlanması önerilmektedir.

Ayrıca, farklı örneklem grupları ve farklı veri toplama araçları ile benzer çalışmaların yürütülmesi, çocukların istismar ve ihmalinin azaltılmasına yönelik müdahale programlarının hazırlanması ve uygulanan programların etkisinin incelenmesi önerilebilir.

KAYNAKLAR

1. Ezen M, Açıkgöz A. Çocukların örselenmesine annelerin örselenme yaşantısının etkisi. *Kocaeli Med J* 2017; 6(3):13–21.
2. Tuğrul B. Çocuğun gelişimini bilmek neden önemlidir? In: Derman O (eds). *Çocuk İstismarına ve İhmaline Yaklaşım*. Akademisyen Tıp Kitabevi; 2014. p. 9–16.
3. Beyazova U. İhmal. In: Derman O (eds). *Çocuk İstismarına ve İhmaline Yaklaşım*. Akademisyen Tıp Kitabevi; 2014. p. 35–7.
4. Cindy W. Nathan J. Blum. Çocuk istismarı ve ihmali. In: Marcadante KJ, Kliegman RM (eds) Yurdakök M (çeviri eds). *Nelson, Pediatriinin Temelleri*. Seventh Ed. Güneş Tıp Kitabevleri; 2017. p. 70-80
5. Karabağlar Kaymakamlığı TC. Mutlu Çocuklar Yarınımızdır (Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Projesi); Available from:<http://www.izmirbarosu.org.tr/Upload/files/haberler/SONUÇ-Çocuk İhmal ve İstismarını Önleme Projesi4.pdf>
6. Sofuoğlu Z, Oral R, Aydın F, Cankardes S, Kandemirci B, Koc F, et al. Epidemiological study of negative childhood experiences in three provinces of Turkey. *Turk Pediatr Ars*. 2014;49(1):47–56.
7. Cankur S, Kırımsoy E, Şekercioğlu G, Özkol H, Yıldırım E, Erdoğan N, et al. Çocukların Ev

- İçinde Yaşadıkları Şiddet Araştırması. 2012. p. 80
8. Bernard von Leer Vakfı. Türkiye’de 0-8 yaş arası çocuğa yönelik aile içi şiddet araştırması. 2014; Available from: www.ailecocuksiddet.info/RAPOR.pdf
 9. Zoroğlu S, Tüzün Ü, Şar V, Öztürk M, Eröcal Kora M, Alyanak B. Çocukluk dönemi istismar ve ihmalinin olası sonuçları. *Anadolu Psikiyatr Derg.* 2001;2:69–78.
 10. Arkadas-Thibert A, Salman HF. Çocuğa Karşı Şiddeti İzleme ve Göstergeleri Kılavuzu 2013 102 p. Available from: <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/izleme-gostergeleri-kilavuzu.pdf>
 11. Geçkil E. Çocuklarda Fiziksel İstismar ve Hemşirelik Yaklaşımı. *GÜSBD Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilim Derg Derleme.* 2017;6(129):129–39.
 12. Şimşek F, Gülnar SB. Çocuk İstismarı ve İhmali. In: Cin Ş. (Ed). *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları.* Ankara: Baran Ofset Matbaacılık; 2017.
 13. Eser Kaya. Çocuk İstismarı ve İhmalin Saptanmasında Nükleer Tıp Yöntemlerinin Kullanımı. *Güncel Pediatr.* 2010;8:30–5.
 14. Schilling S, Christian CW. Child Physical Abuse and Neglect Child maltreatment Mandatory reporting Child welfare Child Protective Service. *Child Adolesc Psychiatry Clin N.* 2014;23(2):309–19.
 15. Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Rapor. 2010; Available from: <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/cocuk-istismari-raporu-tr.pdf>
 16. Kara B, Biçer Ü, Gökalp AS. Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hast Derg* 2004;47:140–51.
 17. Şahin F. Fiziksel İstismar. In: Derman O.(Ed). *Çocuk İstismarına ve İhmaline Yaklaşım.* Akademisyen Tıp Kitabevi; 2014. p. 41–8.
 18. Özyurt G, Dinsever Ç, Çalışkan Z, Evgin D. Can positive parenting program (Triple P) be useful to prevent child maltreatment ? *Indian J Pschiatry.* 2018;60:286-91
 19. Chen M, Chan KL. Effects of Parenting Programs on Child Maltreatment Prevention: A Meta-Analysis. *Trauma, Violence, Abus.* 2016;17(1):88–104.
 20. Shenk CE, Ammerman RT, Teeters AR, Bensman HE, Allen EK, Putnam FW, et al. History of Maltreatment in Childhood and Subsequent Parenting Stress in At-Risk, First-Time Mothers: Identifying Points of Intervention During Home Visiting. *Prev Sci.* 2017;1–10.
 21. Şişman FN, Kolaç N, Gür K. Ailede İhmal ve İstismar. In: Kuğuoğlu S, Demirbağ BC (eds) *Aile Temelli Sağlık Yaklaşımı.* Akademisyen Tıp Kitabevi; 2015. p. 291–300.
 22. Riva C, Ierardi E, Bottini M, Verganti C, Albizzati A. Child Abuse & Neglect Childhood experiences of maltreatment , reflective functioning and attachment in adolescent and young adult mothers : Effects on mother-infant interaction and emotion regulation. *Child Abuse Negl* 2019;93:277–90.
 23. Güler N, Uzun S, Boztaş Z, Aydoğan S. Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. *CÜ Tıp Fakültesi Derg.*

2002;24(3):128–34.

24. Altıparmak S, Yildirim G, Yardimci F, Ergin D. Annelerden alınan bilgilerle çocuk istismarı ve etkileyen etkenler. *Anadolu Psikiyatr Derg.* 2013; 14: 354–61.
25. Dallar Bilge Y, Taşar MA, Kiliçoğlu B, Özmen S, Tiraş Ü. Alt sosyoekonomik düzeye sahip anne-babaların çocuk istismarı ve ihmali hakkındaki bilgi düzeyleri, deneyimleri ve kullandıkları disiplin yöntemleri. *Anadolu Psikiyatr Derg.* 2013;14(1):27–35.